

alapeset adódik: kör, kettős tojásalakzat, ellipszis és lemniszkáta. Vajon mi köze lehet e kozmikus formáknak a fúziós reaktorokban létrehozott tórusztekercsekhez, melyekben a magfúziót akarják kieroőszakolni?

Az *Umstülpung*-ot, az átfordulást a geometria nyelvén Steiner egy gömb átfordulásával illusztrálja:

„Gondoljuk el, van egy ruganyos golyónk, és felül belefűrtünk egy helyen, így a golyót magába nyomtuk, hogy az, ami előbb felfelé magasodott, most lefelé belepréselődött; ezzel egyfajta tálcskát vagy tányért kapunk a golyóból. Most pedig gondoljunk arra, hogy a golyót nemcsak az alsó faláig fordítjuk ki, hanem ezen még át is hatolunk, és a másik oldalon a golyó anyaga egy másik konzisztenciában jön ki, úgyhogy miután a golyót átlukasztottuk, ezt most kívülről fényszegélyezi, a fény azonban magából a kifordított részből keletkezett.” (1921. szept. 2.)¹⁹

A gömbből itt egy tórusz keletkezik, és az új dimenzióba való átlépést egy belülről keletkező fény kíséri.

A magfúziós kísérlet e folyamat kari-katúrájának tűnik: a Nap belsejében lezajló, tisztán materiálisan felfogott folyamatot próbálják előidézni, erőszakkal. Ehhez egy olyan formát alkalmaznak, ami a belső átalakulásunk képét mutat-

ja a szakrális geometria nyelvén. Erre az átfordulásra, az „Umstülpung”-ra azonban képtelenek vagyunk. Ha képesek lennénk, felhagynánk a fúziós kísérletekkel. Mivel azonban nem hagyunk fel velük, észrevétlenül idegen inspirációk eszközévé válunk, amely olyan erőket szabadíthat világunkra, amelyekről sejtésünk sincsen.

Ez a szürreális közdelem zajlik a genfi CERN részecskegyorsítóban. Felfoghatatlan mennyiségű pénzért építették meg azt a 8 km átmérőjű, föld alatti eszközt, melynek célja egy tudományos hipotézis igazolása: létezik-e a kozmosz legkisebb építőeleme, az ún. Higgs-bozon. Ehhez szét kell bombáznunk az anyagot, a maghasítás erőszaktételével analóg módon. Hogy a felgyorsított részecskék becsapódási eseményeit ki tudják értékelni, ahhoz a világ egyik leghatalmasabb számítógép-apparátusát használják mindössze arra, hogy a felmérhetetlen mennyiségű adatot kezelhető méretűre szűkítse. Milyen apparátusokat építünk föl ezen örületért, és milyen „mellékhatásai” születhetnek egy ilyen rendszernek? Ez az elméleti fizika absztrakt, halott világának képe, ahol a felszín alatt (ezt értsük fizikailag is, a CERN-nél) démoni erők tombolnak.

Egy ott dolgozó magyar fizikus egy őszinte pillanatában elismerte, hogy ha nem találják meg az ősz-bozont, akkor összeomlik a mai fizika. A küszöb átlé-

pését az atomfizika területén Einstein óta nem tették meg.

A *szabadság filozófiája* c. mű jelentősége abban áll, hogy a nyugati filozófiai műveltség eredményeiből indít, és innen jut el az érzékfeletti valóság megismeréséhez, a jelenkori európai tudatállapotnak megfelelően. Megadja a küszöb átlépésének lehetőségét, és ez a gondolkodás megfigyelésén keresztül vezet.

A jövő építésze felé

Az írás végén mégis azt kell mondjam, hálás vagyok Kőszeghy Attilának és Moravánszky Ákosnak, mert megkezdték a forró kása kerülgetését, és állításaik hibáiból – mint ahogyan a betegségből ismerhetjük föl az egészséget – esélyünk van az igazság megragadására. Nélkülük ez az írás sem született volna meg.

„Alétrejött alkotást mi csak leutánozhatjuk a formákban; de a teremtésaktus megismétlésére nem vagyunk képesek.” – mondta Kemper a Goetheanumról.

Ugyanezt mondhatjuk el magunkról Makovecz Imre művei kapcsán, aki megmutatta számunkra a jövő építészetének irányát azzal a csapással, melyet ő vágott.

Mi még nem értjük, csak utánozzuk a Mestert, de aki zörget, annak ajtót nyitnak.

Ez a feladatunk.

19 *Der Bau*, 176. o.

Buella Mónika MÉG MINDIG „150 ÉVE SZÜLETETT RUDOLF STEINER”

„... A Kós Károly Egyesülés 1989-ben alakult meg, hét önálló gazdasági társaság alapította, kezdeményezésemre, Kaposvárott. Soha nem felejttem el, hogy a meghívottakból csak úgy áradt a kezdeményezés: újságot, építész-vándoriskolát, vállalkozói klubot kívántak szervezni, amely erő jóval meghaladta az én szerény felvetéseimet. Remény, bizakodás, erő és energia elevenen

buzgott bennünk, s azóta (1990) az Országépítő megjelenik, a vándoriskola működik, az Egyesülés alapítványt hozott létre, könyveket adott ki – bárha ma is oly eleven és tiszta volna, mint kezdetben mutatkozott. Az Egyesülés deklarált célja a szabad szellemi élet intézményes formájának megteremtése volt és maradt. Ennek forrását az antropozófia által orientált szellemtudományban jelölte meg. Saját történetéhez tartozik, hogy elszámoljon önmagával, mit tett és tesz ennek érdekében, és mit mulasztott el...”

Kampis Miklós: *Kós Károly Egyesülés* (Szabad Gondolat, 1998. április, 1/1)

Kezdjük az alapoknál... .

Rudolf Steiner 1861-ben született Kraljevecben, az akkori Ausztria-Magyarország (ma Horvátország) területén és 1925-ben halt meg Dornachban (Svájc). Ő teremtette meg az antropozófia irányultságú szellemtudományt.

Hol találkozhatunk ma Magyarországon közvetve az antropozófiával? A pedagógia területén a közismert Waldorf iskolákban, a művészet területén a festészetben, euritmiaiban, az organikus építészetben. A gyógypedagógiában a fogytékos gyermek gondozására létreho-

zott Camphill intézményben Velemben, valamint alkalmaznak gyógyeuritmiát ill. művészeti terápiákat (festés, zene) is gyógyításként. A német WALA cég antropozófiás gyógyszereket és *dr. Hauschka* néven biokozmetikumokat, fürdőket, gyógyolajokat forgalmaz, ugyanígy kaphatóak a WELEDA cég hasonló termékei is. Igénybe vehetünk antropozófiára épülő kozmetikai kezeléseket, masszázsokat. Fontos megjegyezni, hogy az antropozófiái orvoslás elismeri a természettudományos orvoslás ismereteit, ám azt saját felismeréseivel tágítja ki. A gyógyszerekhez felhasznált gyógynövényeket biodinamikus módon termesztik, a kozmetikumokhoz ezen kívül ellenőrzött biológiai természetből származó vagy védett termőhelyen gyűjtött vadnövényeket is feldolgoznak. A biodinamikus mezőgazdaság természetidegen anyagok felhasználását mellőző gazdálkodás, amely Rudolf Steiner alapelveit és útmutatásait követve, a biodinamikus preparátumok alkalmazására alapoz. Hazánkban a Demeter Biodinamikus Közhasznú Egyesület 2000 óta működik hivatalosan is.

Évtizedek óta aktívan, és ma már intézményesült formában működik egy hitéleti közösség, a Keresztény Közösség, amely az antropozófiái krisztológián alapuló vallási mozgalom.

Steiner működésének központja a dornachi Goetheanum volt. A ma is működő épület elődje 1913-20 között Steiner tervei szerint készült, ám a kétkupolás fantasztikus faépület 1922 szilveszterén porig égett. A második épület vasbeton szerkezet, Steiner által készített makett alapján épült, ám halála miatt nem tudta oly módon végigkövetni az építkezést, mint az első épület esetében. A vitákat kiváltó új nagyterem megformálására Steiner már nem készített sem modellt, sem vázlatokat. Ma is itt működik az Általános Antropozófiái Társaság, valamint a Szellemtudományos Szabad Főiskola és a Goetheanum Kiadó. Budapesten a II. kerületi Rudolf Steiner Házban működik a hivatalos Magyar Antropozófiái Társaság. Jelentős magyar nyelvű antropozófiái folyóiratok: a *Novalis* – szellem-

tudományi és antropozófiái folyóirat, *Szabad Gondolat* – az antropozófia és a szociális élet folyóirata, *Antropozófia* – a Magyar Antropozófiái Társaság folyóirata, *Metamorfózis* – a Jupiter Asztroszófiái Egyesület folyóirata. Ezen kívül számos magyar honlap található az interneten, amely az *antropozófiái* jelzővel látja el magát.

A fent jelölt intézmények, egyesületek, alapítványok és iskolák mind 1990 után robbanásszerűen, az elmúlt 20 évben jöttek létre. Szellemi értelemben természetesen nem, hiszen voltak gyökereik a második világháború előtti időszakból, a kontinuitást pedig egészen elképesztő külső körülmények között tartotta fenn egy kis elkötelezett csoport. A Kós Károly Egyesülés előzményei közé tartozik a „... *korszak társadalmi viszonyai miatt féllegális, lakásokon és vállalati klubhelyiségekben tartott összejövetelek bujdosóként megélt világa. Makovecz Imre magán-mesteriskolája, Kálmán István és Kádas Ági által szervezett összejövetelek, az általam (Kampis Miklós) szervezett Déldunántúli Építészeti Stúdió, a visegrádi építész tábor...*”

A jelen

A Kós Károly Egyesülésnek ma több mint 20 tagszervezete van és számos magán-személy is a soraiban tudja magát. A tagok közül ma már csak keveseknek van sejtelméről, mi az antropozófia. Az alapító tagok közül mindenki valamilyen kapcsolatba kellett keveredjen ezzel a fogalommal, ám közülük sokaknak a későbbiekben is csak egy fogalom maradt. És vannak olyanok, akiknek a tevékenységébe, életébe beépült mindaz, amit ezáltal megismert a világból, noha nehezen tudná tapasztalatait szavakba önteni.

Ez nem baj. Az sem baj, hogy az egyesülés nem lett antropozófusok gyűlekezete, és az sem baj, hogy nem járhatja mindenki Waldorf-iskolába gyereket. A magam részéről ma már szomorú tényként fogadom el a szabadiskola elmáradását. Kampis Miklós bevezetőjéből idézve azonban nem szabad elfelejtenünk, hogy történetünkhöz tartozik az önmagunkkal való elszámolás, mit tet-

tünk a forrás megtartásának érdekében, és mit mulasztottunk el.

Az *Országépítő*, mint az egyesülés folyóirata megemlékezett Rudolf Steiner születésének 150. évfordulójáról. Nem kellett volna. Ember legyen a talpán, aki Kőszeghy Attila elemző szövegét megértette. Az ilyen magas fokra kifejlesztett intellektualizmus értelmezhetetlen és önmagába forduló, ami teljességgel alkalmatlan az antropozófia megközelítésére. Egy tévedés. Alkalmatlan a megismerésre. A szerző természetesen az én véleményemtől függetlenül úgy elemzi a Goetheanumot, ahogy neki jólesik. Ám mindezt ünnepi megemlékezésként leközelíteni annak az egyesülésnek a folyóiratában, amely valaha szellemi forrásként nevezte meg az antropozófiát, megengedhetetlen.

A történethez hozzá tartozik, hogy Kőszeghy Attila felhívott egy alkalommal: „... úgy hallottam, te értesz az antropozófiához...” Elküldött nekem véleményezésre egy anyagot. Szerkesztetlen szövegkavalkád volt, amelyet sem értelmezni, sem véleményezni nem tudtam, nem is reagáltam rá. Ma úgy gondolom, mulasztottam.

A személyes élmény

Számomra Rudolf Steiner nem mítosz. Nem misztikus messiás és nem hamiskártyás dilettáns. Ebből következően nem tartozom sem a felületes megközelítésből eredő rajongók, sem pedig a félremagyarázók közé. Kőszeghy Attila szerint ez a két kategória létezik. Szerencsésnek tartom magam, hogy nem a folyóirat felelős szerkesztője révén találkoztam először az antropozófiával.

Minden egy kérdéssel kezdődött. 1988 táján a Rumbach Sebestyén utcai Makonában tartott előadáson Kálmán István nekem szegezte a kérdést, mit gondolok, megtehetem-e az életben azt, amit szeretnék. Azt válaszoltam: nem, mert belső korlátaim megakadályoznak ebben. A kérdés és a gondolkodás nélküli válasz meghatározó lett az életemben. Azóta is kísér a küzdelem, hogy lebontsam ezeket a korlátokat. Ha valamit szeretnék megvalósítani, akkor ne a félelmem le-

gyen az oka, hogy nem merem megtenni. Ugyanis időközben rájöttem, hogy a ki nem mondott, meg nem fogalmazott félelmeink meghatározóak életünkben. A félelem ellen csak egyetlen eszközzel tudok küzdeni, az pedig a megismerés. Az antropológia által kaptam egy eszközt, amely segítségével meg tudok küzdeni a válaszokért. Tudom, hogy van válasz. Nem előre elkészített, kerek, szabatos mondatok, hanem általam kiharcolt válaszok vannak.

Kálmán István előadásain mindenki tudta, hogy hiába kérdezett az előadótól, úgy mond, „normális” választ sose kapott. Kellett 20 év, hogy ezt a tényt értékelni tudjam. . .

Az antropológia nélkül nem jött volna létre a Pagony Iroda, amelynek 16 évig tagja voltam. Nem jött volna létre, hiszen nem egy baráti társaság alapította, hanem a Kálmán István antropológiai előadásaira különböző időszakban járó tájépitészek, akik István felhívására kezdtek el együtt dolgozni. A tájról, az ember természetalkító erőiről alkotott szemléletünknek antropológiai alapjai vannak, munkánkat elemi erővel határozta és határozza meg a mai napig. Utazásaim során egyre tudatosabban végigkísér a táj és az ott élő emberek összefüggésének keresése, hogyan használják a Föld azon darabját, ahol élnek, milyen a mentalitásuk és ez hogyan függ össze mezőgazdaságukkal.

Az antropológia természetszemlélete belehat a mindennapi politikai történések megítélésébe. Az általunk elsőre érzékelhető történeteket tünetként kezelve a mélyebben rejlő okokat keresi az ember. Legutóbbi marokkói utam előtt egy nappal robbantottak Marrakeshben, sok turista meghalt. Föl sem merült bennem, hogy ne utazzam el. Nem azért, mert bátor vagyok. A XX. századi világtörténelmi eseményeket sok cikk elemzi szellemtudományos szempontból, ezeket összegyűjtöttem jó néhány éve, és reménykedem, hogy könyv formájában ki lehet adni. Ebben a folyamatban egész más megközelítést kap egyrészt az iszlám vallás is, és az Al-Kaida szervezet megjelenése. A robbantások félelmet

keltene az emberekben, a féltő ember pedig remekül irányítható, a szabadságjogok vidáman, demokratikusan csorbíthatóak, majd hogyanem mi kérjük ezeket vélt biztonságunk érdekében. Pontosan föltárható, kiknek áll ez érdekében. Nem az arab világban.

1999 karácsonyán meghalt a férjem. Iszonyú erővel kezdtem keresni a miértekre a választ. Mi van a halál után? Az antropológiában való kutakodás meszire vitt. Jött a karma és a sors kérdése.

De hiába rágja át magát az ember az egyik kásahegyen, rögtön utána jön egy másik. Fellépett nálam egy autoimmun betegség. Lebénultam. A közvetlen kiváltó oka az azt megelőző maláriám volt. Jöttek megint a miértek. Mindkét betegség a vérről van összefüggésben. Kérésre postán megkaptam Steiner vérről szóló írását. A vér az én hordozója. És persze belemélyedtem Steiner betegségről szóló előadásaiba. Mindezt úgy, hogy nem tudtam menni. Végtagjaim nem működtek, a végtagok pedig az akarati impulzus megfelelői. Megtapasztaltam, milyen kiszolgáltatottnak lenni. És a nagy létkérdések mellett az életnek egyetlen célja lett, hogy egyszer egyedül el tudjak jutni a mosdóba.

Megtanultam elfogadni a sorsomat.

Az egyik felismerés, hogy az életemet saját magam határozom meg. Nincsenek véletlenek, a véletlenek megtörténe-
tének oka van. Az ok az előző cselekedeteimből, döntéseimből fakad, vagy olyan később bekövetkező esemény első mozzanata, amely nem most, hanem a jövőben nyeri el értelmét. Egy biztos: minden az én „fejlődésem” érdekében történik meg velem. Sorsom ugyanis megvesztegethetetlenül gondoskodik arról, hogy megtanuljam azt is, amit a legkevésbé akarok elfogadni, a legkevésbé akarok szembenézni vele. „Ha elfogadom a sorsomat, akkor vezet, ha nem fogadom el, akkor kényszerít.” Vagyis senki sem úszhatja meg a maga tananyagát.

Megtanultam, alakíthatom a sorsomat.

A modern létből fakadóan kényelemben és biztonságban akarunk élni. De a

világ realitása a bizonytalanságban és a kényelmetlenségben van. Csak a megtört életben, a túrhetőség határán lehet találkozni Krisztussal.

Kedves Kőszeghy Attila!

Az antropológiáról és Rudolf Steinerről lehet ironizálni, lehet a Goetheanum csavarodó felületeinek oldalhomlokzati hiperboláiról értekezni. Az antropológiát és Steinert sem kell tisztelni.

Csak meg kell érteni.

Számomra és még jó néhány egyesülésbeli tag számára is az antropológia forrás, egzisztenciális értelemben is. Ez nem rajongás, nem misztifikálás, nem dogmák tisztelete, hanem létezésem belső forrása. Méltatlannak éreztem, ahogyan az *Országépítő* megemlékezett Steinerről. Nem gondolom persze, hogy mindenkinek ezt a forrást kell követnie. Tény, hogy a Kós Károly Egyesülés szép lassan elvesztette kapcsolatát az antropológiával. De tény az is, hogy valaha forrása volt. Ha nem is az antropológia iránt érzékeny emberek tisztelete miatt, de legalább amiatt próbáljunk méltó módon megemlékezni Steinerről, hogy az *Országépítő* folyóirat, melynek felelős szerkesztője vagy, nem jött volna létre a szellemtudomány nélkül.

MAKOVECZ Imre

„. . . És megismertem az egyik legzseniálisabb asszonyt, akivel életemben valaha találkoztam. Szilágyi Rózsi néni nek hívták, aki özvegyként ugyancsak elszervezte a XX. század – hogy finoman fejezzem ki magam –, tévedését, fiát is elvesztette. És ezt az életet, ami az ő élete volt, azt arra szánta, hogy illegális kiscsoportokban embereket tanítson valamire, ami az alól a szélsőséges bolsevista világ alól felszabadíthatja, amely alatt nyögött Magyarország. Ez az 50-es évek vége, amiről most beszélek. Tehát négyöt évvel vagyunk ez után a forradalom után, amikor egy lakásban találkozunk egy olyan szellemiséggel, amelyik majd nem azt mondhatnám, hogy a halálra gyötört Magyarországnak szól. Annak a

fiatalembernek, aki elvégezve az egyetememet, tele szellemi és érzelmi érzékenységgel, túl kihallgatáson és egyebeken, – mint 56-os, hiszen az Egyetemi Forradalmi Bizottmányom voltam az elnöke – hazát talál egy olyan letiport országban, amelyben hazát csak a szellemi világban lehet találni, amely arra utal, hogy élsz és hogy hol élsz!

Az antropozófia nem a kereszténységnek egy alternatívája, nem egy szekta, nem valamely olyan partikuláris szellemi irányzat, amelyik megpróbál meglévő fogalmak alapján más alternatívát nyújtani az emberek számára. Hanem arra hívja fel a figyelmet, hogy az Úr a saját képére és hasonlatosságára teremtette az embert, és ezt a teremtett világot Krisztus erejével össze kell tudni kötni a világgal, amelyről Jézus azt mondta, hogy „Az én országom nem e világból való”. Ahova Ő elment és fizikai szubsztanciáját átvitte. Azaz egy olyan Ízisz-misztériumot hajtott végre, amelyet már az emberek elfelejtettek. Ez volt az a minden porcikát megmozgató gondolat, amelyik alkalmassá tudott engem tenni, – mondom, nagyon szeretnék szerény lenni ebben a történetben –, alkalmassá tenni arra, hogy rálássak a saját hazámra. Rálássak arra, hogy mit jelent a szülőföld. Hogy megtaláljam Kós Károlyt, Lechner Ödönt, Medgyaszay Istvánt, hogy mindazokat, akik ezt így vagy úgy különböző módosulásokban, de tudták. És kapcsolódjak egy olyan szellemi irányzathoz, – ezek között Medgyaszayt tartom a legjelentősebbnek –, akik nem tettek le arról, hogy a magyarság szenvedése választott szenvedés és ez a szenvedés a megváltással rokon. Különbözik nem érne annyi szenvedés és annyi megpróbáltatás bennünket, mindegy, hogy milyen fajhoz tartozunk. Bocsnát, engem Makovecznek hívnak, ez nem magyar név és mégis, mi most magyarul beszélgetünk. Még Szent István Himnuszában is az van, hogy „Tekints a magyar népekre”, nem népre, népekre.

Mert ez a fogalom, ez mindig is népet jelentett a magyar szívben. A türelem nem a birka türelme kérem! – ami ma Magyarországon oly sokszor elhangzik –, hanem egy hihetetlen toleráns fajzatnak a magatartása, amelyik képes elbutítása, megnyomorítása közben is arra, hogy idegen erők által létrehozott legitim Magyarország alatt egy második Magyarországot működtessen. És ezzel adekvát az antropozófia tevékenysége az országban.

(Részlet a Kálmán István 70. születésnapjára készült filmből)

KAMPIS Miklós

„... Az első szempont, amelyről szólni kell, az, hogy idegenkedem az *antropozófus* jelzőtől, mielőtt egy tényleges emberi lényre vonatkozik. Sok van pedig belőlük, jellegzetes fogkrémmel és szappannal, jellegzetes (növényi) ételekkel, jellegzetes arckifejezéssel felszerelt, alázatos göggel felruházott emberek, *homo antropozófus* férfiak és nők, szemmel láthatóan rabjai valaminek, s valamelyest a világtól elvonultan, magukba merülve léteznek. Valahogy nélkülözik azt a robbanó belső erőt, azt a lázas igyekezetet, azt a tevékeny sürgést-forgást, ami a teremtő élethez szükséges, s amit sokkal inkább megtalálunk gyilkosokban, banditákban és üzletemberekben, no meg saját magunkban. Egyszóval, ezt az emberfajtát nem kedvelem, számomra nem ezek jelenítik meg az antropozófia lényegét.

Az antropozófia számomra a tudást jelenti, a megismerés egy formáját, a megértés eszközét, a körülöttem lévő dolgok és a bennem lévő erők okának fokozatos felfejtését. Összefüggő képet jelent a múlt, jelen és jövő jelenségeiről, üzenetet a múltból, cselekvést a jelenben, és törekvést a jövőre nézve.

Ez a kép tehát üzenet, cselekvés, törekvés formájú, valójában egy belső erővé válik, amely nem válik külön ettől a

képtől, nincs is értelme ennek a megkülönböztetésnek, mert a megismert kép s az üzenet okává lesz a cselekvésnek és igyekezetnek, a megismerés és cselekvés nem ellentétes erő többé, hanem a megismerés által inspirált cselekvés válik fokozatosan fontossá – fontosabbá, mint a megszokott, és valójában kívülről, mások által vezérelt életünk.

... Miért fontos tehát számunkra, a Közép-Európában, a Kárpát-medencében élő embereknek, itt alkotó építészeknek az antropozófia gondolkodásmódja, ami maga is Közép-Európában született?

Fontos, mert emberi mivoltunkat méltóságunk és létezésünk eredetét felfedi, rávilágít a bennünk élő erők a gondolkodás, érzés és akarat erőinek természetére, az emberi egyéniség és közösség erőinek, az emberi társadalomban működő erők természetére.

Fontos, mert felfedi a jelen és jövő tenivalóinak jellegét, azt, hogy korunkban az emberi szabadság a tét. S ezzel válik a legfontosabbá, mert jövőnk formálásának, tevékenységünk alakításának erejét és biztonságát megadja, inspirálva és reményt adva életünkhöz, megvilágítva az egyéniség, az *én vagyok* egyedül lehetséges kibontakozásának útját.

Az antropozófia segítséget nyújt a világ erőinek ismeretéhez, s eligazítást nyújt ebben a tébolyult, értékvesztett világban. A világ erői, a körülöttünk és bennünk lévő erők építő és romboló erők, angyalok és démonok erői, s ezek működésébe nyújt betekintést, ad olyan lehetőséget, amellyel az egyén szabadon, saját tudatos akarati tevékenységével tovább teremti, tovább viszi a megismerésre való törekvését. S rávilágít: a valódi, szabad cselekvés forrása csakis a megismerés lehet. A világ erőinek, az építő és romboló erőknek ismerete az építész számára döntési helyzeteket ad: le kell tennie a voksát az építő erők mellett, hiszen a maga tevékenységével ezt jeleníti meg.”

(Országépítő, 93/3)